

RAZVOJ NARODNE VLASTI I STVARANJE AVNOJ-a

OBJAŠNJENJA I UPUTSTVA ZA RAD NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA U OSLOBOĐENIM KRAJEVIMA

Februara 1942.

1. — Seoski (kmetijski), opštinski i sreski SNar.-osl. odbori

Potrebno je da se u svima selima, gde NOO-i još ne postoje izvrši od naroda njihov izbor. Ako je selo maleno ili zaselak, ne treba birati odbor od nekoliko ljudi već samo jednog poverenika koji će biti veza između svog sela i NOO-a svoje opštine, te raditi u selu po uputstvima svog opštinskog NOO-a. Svi seoski (kmetijski) NOO-i i poverenici iz jedne opštine ili grupe sela potčinjeni su opštinskom NOO-u. Tamo gde su do sada jednu opštinu sačinjavala mnoga sela, raštrkana i udaljena, treba radi lakšeg rada razdeeliti sela na nekoliko grupa i stvoriti nekoliko opštinskih NOO-a, koji će raditi samostalno. Seoski i opštinski NOO-i izabraće sebi pogodnu zgradu (staru opštinu, školu ili drugu narodnu zgradu) za svoje sedište.

Seoski NOO-i i poverenici biraju se na zboru sela (kmetije) od svih seljaka, muških i ženskih. Žene također mogu biti birane i za članove NOO-a.

Opštinski NOO bira se na skupštini delegata (izaslanika) iz svih sela i zaselaka jedne opštine ili grupe sela.

Čim se bar u većini opština ili grupa sela izaberu opštinski NOO-i, održava se sreska konferencija na koju dolaze delegati (izaslanici) svih opština i na njoj se bira Sreski narodno-oslobodilački odbor, koji je najstarija građanska vlast u srezu i koji ima svoje stalno sedište u sreskom mestu, ako je ono oslobođeno, ili u kom drugom pogodnom mestu, ako sedište nije još oslobođeno. Izvesni oslobođeni delovi drugih u celini još neoslobođenih delova mogu se privremeno priključiti susedom oslobođenom srezu.

... Opštinski NOO-i dužni su da s vremena na vreme sazivaju zbor seljana svoje opštine, na kome će podnositi izveštaj o svom radu i raspravljati s narodom o svim važnim pitanjima, kako bi u celom radu Odbora došla što potpunije do izražaja volja naroda. NOO i zavise od poverenja naroda, koji može pojedine članove NOO-a pa i u celini NOO srsniti, ako smatra da nije zaslužan poverenja ili da je nesposoban za rad, pa izabрати novi Odbor. Da bi se održao vanredni zbor za smenjivanje opštinskog NOO-a, potrebno je da to traži bar jedna trećina seljana. Ako treba srsniti sreski NOO onda vanrednu konferenciju za to mora Sreski NOO sazvati makar ako to zahteva samo jedna četvrtina svih opština.

Zahtev za smenjivanje odbora mora biti u vezi za neko ili više važnijih pitanja u kojima narod ne odobrava rad odbora.

2. — Narodno-oslobodilački fondovi

Kod svakog opštinskog NOO-a mora postojati Narodno-oslobodilački fond.

Narodno-oslobodilački fond jeste najvažniji izraz čvrste povezanosti pozadine i fronta, naroda u pozadini i njegove oslobodilačke vojske, i po tome kakav je NOF vidi se kolika je volja naroda da pomogne svojoj vojsci do konačne pobjede i konačnog oslobođenja.

U NOF unose se:

1) Svi darovi koje narod daje u stvarima ili novcu za N. osi. vojsku, za nezbrinute porodice mobilisanih i palih boraca, za pogorele, izbeglice i uopšte sirotinju;

2) sve stvari i novac koje NOO bude prikupio na druge načine: kupovinom, rekvizicijom ili zaplenom. }

Dokumenti o razvoju narodne vlasti, (priredio: L. Geršković), Beograd, 1946 (u daljem tekstu: L. Geršković, *Dokumenti*) 13—20.

PROGLAS SKUPŠTINE CRNOGORSKIH I BOKELJSKIH RODOLJUBA

8. februara 1942.

Braćo Crnogorci i Bokelji!

U cilju organizovanja i učvršćenja narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji, na Skupštini crnogorskih i bokeljskih rodoljuba 8. februara o.g., izabran je Narodno-oslobodilački odbor za Crnu Goru i Boku. Njegovi zadaci su:

Da organizuje, izgradi i poveže sve Narodno-oslobodilačke odbore (seoske, opštinske i sreske), da ih podigne na stepen prave narodne vlasti, da ih osposobi da postanu živi centri naše pozadinske organizacije. Narodno-oslobodilački odbori, iako su privremeni nosioci narodne vlasti, moraju postati istinski organi;

Da organizuje i povede najodlučniju borbu protiv gladi, protiv gladne smrti, kojom neprijatelj želi da nas pomori. Mi moramo učiniti sve da niko ne umre od gladi. Neprijatelj nas je opljačkao, neprijatelj nam onemogućava nabavku žita, neprijatelj želi smrt svakom rodoljubu. I zato naša borba protiv gladi je borba protiv neprijatelja. Borba za prodor do slobode, za prodor sa manje žrtava da sutra u slobodi budemo svi, i svi srećni! Narodno-oslobodilački odbori moraju postati nosioci te borbe, moraju postati organizatori te borbe za život svakog Crnogorca, za život svakog Bokelja. Mi moramo znati nabavljati, raspoređivati, štedjeti, trpjeti!

Da mobilize cio narod u borbi protiv pete kolone. U interesu narodno-oslobodilačke borbe i narodnog jedinstva mi moramo istrijebiti

¹ Ovi propisi su poznati kao Fočanski. Donati su 3. februara 1942. Predstavljaju prvu kodifikaciju propisa i iskustava u razvitku narodne vlasti na oslobođenim teritorijama Srbije, Crne Gore, Sandžaka, ali i iz ostalih krajeva Jugoslavije. Formulirao ih je Moša Pijade. U deset tačaka predviđaju način i oblike ostvarivanja revolucionarno-demokratske samouprave u toku rata, izborna načela, izvore snabdevanja vojske i postupak kažnjavanja narodnih neprijatelja, uključujući i konfiskaciju. Podrobno su regulisani rekvizicija, razmena i konfiskacija imovine narodnih neprijatelja. Izvršna snaga NOO su partizanske i seoske straže potčinjene vojnopozadinskim organima (komandama mesta). NOO se i dalje kvalifikuju kao privremeni organi vlasti, našto je uticala strategija narodnooslobodilačke borbe, odnosi snaga u Jugoslaviji i međunarodni obziri prema antifasističkoj koaliciji.

sve narodne izdajnike i sve izrode. Peta kolona mijenja svoje načine rada. Zbog toga moramo biti vrlo oprezni i budni. Svaki petokolonaš, svaki razbijač narodnog jedinstva mora za nas postati najomrznutiji i najprezreniji čovjek.

Za izvršenje svih ovih zadataka od kojih zavisi dalji uspjeh narodno-oslobodilačke borbe, Narodno-oslobodilačkom odboru za Crnu Goru i Boku i svim ostalim nosiocima vlasti biće na raspoloženju oružana sila narodno-oslobodilačkih i partizanskih odreda.²

L. Geršković, *Dokumenti*, 31—36.

J. B. TITO — MOŠI PIJADE, DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA

7. aprila 1942.

. . . Javio sam i Djedi da smatram potrebnim stvoriti jednu novu, narodnu vladu, čiji će članovi biti većim dijelom u zemlji i koja će izdati jedan proglas u kome bi pozvala narod na energičnu oružanu borbu protiv okupatora. To sam kazao i Englezima. Djeda mi još ništa nije na to odgovorio. U jednom drugom teleg/ramu/ ja sam Djedi javio da ćemo biti prisiljeni otvoreno napasti vladu u Londonu ako ona produži da podržava Dražu Mihailovića i da se neprijateljski odnosi prema nama. Tražio sam i njegovo mišljenje, ali mi ništa nije odgovorio. Ja sam u Dnevnoj zapovijesti već malo dodirnuo vladu, kao što ćeš vidjeti.³

ACKSKJ, Fond KPJ, br. 1942/211; J. B. Tito, *Sabrana djela*, 9, 201—202.

PROGLAS NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ZA HERCEGOVINU

Aprila 1942.

Uspostavljanje i učvršćivanje narodne vlasti išlo je i ide uporedo sa džinovskim razmahom narodno-oslobodilačke borbe Hercegovine. Danas hercegovački partizani napuštaju svoje domove i prebacuju se s kraja na kraj Hercegovine bez brige za porodicu i imanje. Oni znaju da im se njihove porodice neće upustiti od gladi, dok teče i kod koga; znaju da će im zemlja biti obrađena prije nego drugih koji ostaju kod kuće, znaju da u pozadini imaju svoju, narodnu vlast, koja se stara o svemu.

Odavno se osećala potreba u radu NO odbora da se osnuje jedan centralni Narodno-oslobodilački odbor za Hercegovinu, koji bi rukovo-

² Na skupštini rodoljuba Crne Gore i Boke održanoj u manastiru Ostrogu učestvovalo je 65 delegata, iz svih krajeva Crne Gore i Boke. Izborom Narodno-oslobodilačkog odbora za Crnu Goru i Boku još jedna jugoslovenska zemlja (posle Slovenije i Srbije) dobila je svoj najviši organ vlasti. Pored vojne institucionalizacije u jugoslovenskim zemljama nastavila se institucionalizacija najviših organa vlasti, utičući da jugoslovenska federacija u stvaranju dobije svoje konture

³ neg^o št^o 'le Prog'ala^{ena} na drugom zasedanju AVNOJ-a u Jajcu, novembra

³ J. B. Tito je nameru da obrazuje „narodnu vladu“ saopštio i britanskom majoru Terensu Atertonu, koji je 19. marta 1942. došao u Vrhovni štab. Ova ideja je saopštena i Kominterni, ali se ona o nju oglašila, najverovatnije vodeći računa o Jugoslovenskoj vladi u izbeglištvu s kojom je sovjetska vlada održavala diplomatske veze.

dio svim narodno-oslobodilačkim odborima i stvorio još čvršće jedinstvo narodne vlasti, jedinstvo pozadine u današnjoj borbi. Radi toga sazvana je skupština svih predstavnika NO odbora 17. aprila o.g. .⁴

S. Babić, *NOO u Hercegovini, Hercegovina u NOB*, II izd., Beograd, 1961, 246—256.

CK KP SLOVENIJE O SLOVENAČKIM GRANICAMA

1. maja 1942.

1. U oslobođenu i ujedinjenu Sloveniju potpada pored teritorije na kojoj živi slovenačko stanovništvo, i teritorija koja je bila nasilno otuđena u poslednjoj imperijalističkoj eri.

2. Pitanje pravednih budućih slovenačkih granica nije pitanje kafanske i budžaklijske političke licitacije, već pitanje današnje oružane borbe slovenačkog naroda i" stvarnog jačanja slovenačkog partizanstva, koji uz Narodnu zaštitu predstavlja jedinu slovenačku nacionalnu vojsku. *Delo*, br. 2, maj 1942.

IZJAVA IZVRŠNOG ODBORA OSVOBODILNE FRONTE O LONDONSKOJ VLADI

Položaj, 15. maja 1942.

S obzirom na antinarodnu i po Osvobodilnu frontu naroda Jugoslavije štetnu i neprijateljsku politiku londonske vlade, koja se u poslednje vreme posebno pojačala, Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenačkog naroda konstatuje sledeće:

1. Vlada koja bi bila stvarni odraz stanja i raspoloženja narodnih masa u Sloveniji i Jugoslaviji, morala bi da se bez rezerve izjasni za oružanu oslobodilačku akciju, kakvu već godinu dana vrše narodi Jugoslavije, i da jedinstvenom partizanskom pokretu u Jugoslaviji, koji broji sto hiljada ljudi, pruži svu moralnu, kao i svu materijalnu podršku koja je u njenoj moći.

2. Odnos takve jugoslovenske vlade prema narodnooslobodilačkim partizanskim odredima Jugoslavije i njihovom Vrhovnom štabu, morao bi biti u skladu sa činjenicom da narodnooslobodilački partizanski odredi Jugoslavije predstavljaju organizovanu narodnu vojsku naroda Jugoslavije koja se već godinu dana bori protiv okupatora.

3. Odnos takve jugoslovenske vlade prema slovenačkim narodnooslobodilačkim partizanskim četama, Narodnoj zaštiti i slovenačkoj Glavnoj komandi, morao bi da bude u skladu sa činjenicom da slovenačke narodnooslobodilačke partizanske čete i Narodna zaštita predstavljaju organizovanu slovenačku narodnu vojsku koja je u oštroj borbi sa okupatorima.

4. Takva jugoslovenska vlada bi morala da napusti bilo kakvu propagandu koja pripisuje partizanske uspehe lažnom „junaku" Draži Mihailoviću.

⁴ Skupština je formulisala zadatke narodnooslobodilačkih odbora u 17 tačaka i izabrala kao svoj Izvršni organ — Narodnooslobodilački odbor za Hercegovinu koji je u ime Plenuma imao da izvršava sve poslove između zasedanja.

5. Iz takve jugoslovenske vlade trebalo bi izdvojiti pre svega dosadašnjeg vojnog ministra Dražu Mihailovića, jer se borbom protiv partizana raspirivanjem građanskog rata i saradnjom sa Nedićem i Nemcima razotkrio kao oslonac okupatora, pa narod opravdano zahteva da se stavi pred narodni sud.

6. Takva jugoslovenska vlada bi morala da se izjasni da budući zajednički život naroda Jugoslavije, zbog katastrofalnih posledica velikosrpske hegemonije u staroj Jugoslaviji, želi da gradi na osnovu nacionalne ravnopravnosti i prava svakog naroda na samoopredeljenje, uključujući pravo na otcepljenje.

7. Odnos takve jugoslovenske vlade prema Osvobodilnoj fronti slovenačkog naroda morao bi da bude u skladu sa činjenicom da Osvobodilna fronta slovenačkog naroda predstavlja narodnu vlast na slovenačkoj teritoriji, pa bi, dakle, u takvoj vladi, slovenački narod predstavljala isključivo samo Osvobodilna fronta.

8. Iz takve jugoslovenske vlade trebalo bi izdvojiti velikosrpske i druge reakcionarne antinarodne klike, a među njima posebno dosadašnji slovenački deo londonske vlade, jer su se svojim petokolonaštvom za vreme Jugoslavije i svojim izdajničkim postupanjem iza leđa oslobodilačke borbe slovenačkog naroda, sve ove klike potpuno diskvalifikovale da bi i dalje zastupale narode Jugoslavije, a posebno slovenački narod. Takva jugoslovenska vlada morala bi da prizna činjenicu da zbog prilika u Sloveniji, Osvobodilna fronta slovenačkog naroda ima jedino pravo da predstavlja slovenački narod u zemlji i pred svetom i da šalje svoje zastupnike u bilo koji forum koji treba da predstavlja i Slovence.

9. Londonska jugoslovenska vlada morala bi se jasno izjasniti za neraskidivo prijateljstvo naroda Jugoslavije sa velikim ruskim narodom i za njihovo oslanjanje na Sovjetski Savez.

10. S obzirom na sve to, IOOF smatra da londonska jugoslovenska vlada zaista ne može predstavljati interese naroda Jugoslavije uopšte, a slovenačkog naroda posebno. IOOF zato izjavljuje da nikakve odluke londonske jugoslovenske vlade neće smatrati legalnim sve dok ta vlada bude u dosadašnjem sastavu gde odlučuju isključivo samo neprijatelji slovenačkog naroda i radnog naroda.

11. IOOF ujedno izražava želju čitavog slovenačkog naroda da se u budućnosti što pre formira takva vlada naroda Jugoslavije koja bi bila stvarni odraz težnji i raspoloženja ljudstva.

IZVRŠNI ODBOR
OSVOBODILNE FRONTE SLOVENAČKOG NARODA

Slovenski poročevalec, 20. maj 1942.

ODLOK O POSTAVITVI NARODNE OBLASTI
NA OSVOBOJENEM SLOVENSKEM OZEMLJU

17. maja 1942.

Čl. 1. Na slovenskem ozemlju, ki ga zasedejo Slovenske narodno-osvobodilne partizanske čete, prevzame oblast Osvobodilna Fronta slovenskega naroda O.F.

Čl. 2. Civilno oblast O.F. vrše za prvi čas terenski odbori O.F. na svojem dosedanem področju, ostanejo pa podrejeni dosedanjim nadrejenim organom' O.F.

Čl. 3. Terenski odbori O.F. kot oblastveni odbori O.F. vrše oblast O.F. s tem, da samostojno ukrepajo v vseh primerih, ka zahtevajo neposredno ureditev po smernicah in demokratičnih načelih O.F. in po novodilih Izvršnega odbora O.F.

Čl. 4. Terenski odbori O.F. kot oblastveni odbori O.F. izvedejo takoj ko so dani pogoji volitve za redne oblastvene odbore, ki jih po krajevi potrebi sestavlja 5. do 15. članov bez razlike spola.

Čl. 5. Volitev Narodnoosvobodilnih odborov se izvrši na javnem zborovanju, aktivno in pasivno volilno pravico imajo vse osebe brez razlike spola, ki so dovršile 18. leto in bivajo na področju pristojnega terenskega odbora O.F.

Izvršni Odbor Osvobodilne Fronte slovenskega naroda.⁵

L. Geršković, *Dokumenti*, 23.

SEPTEMBARSKI PROPISI O IZBORIMA NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA

2. septembra 1942.

... I zbog toga je potrebno odmah po zauzeću svake nove teritorije pripraviti i izvršiti izbore narodnoslobodilačkih odbora. . .

4. — Izbori u selima jedne opštine imaju se izvršiti po mogućnosti u isti dan, a tako isto i izbori opštinskih NOO-a.

U svakom selu bira se seoski a u gradu gradski NOO, u sjedištu opštine ili grupe sela koja se odvoji od opštine bira se opštinski NOO. Ako opštinu sačinjavaju grad sa još nekoliko sela, onda i ovdje opštinski NOO funkcionise odvojeno od gradskog i seoskih NOO-a.

Ako je selo malo ili zaselak, ne bira se odbor, već samo jedan povjerenik koji će biti veza između svog sela i NOO-a svoje opštine, te raditi po uputstvima svog opštinskog NOO-a. . .

5. — Seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici biraju se na zboru sela ili grada od svih seljana ili građana, muških i ženskih, koji su navršili 18 godina starosti, javnim glasanjem (dizanjem ruke). Isto tako može biti izabran za člana NOO-a ili povjerenika svaki koji je navršio 18 godina, muško ili žensko, bez razlike vjere i narodnosti. Izabrani su oni koji dobiju najveći broj glasova.

6. — Pravo glasanja kao i pravo da budu izabrani u NOO-e uživaju i vojnici NOP i DVJ bez obzira na godine starosti i bez obzira da li

⁵ Izvršni odbor OF je 17. maja 1942. doneo odluku o uspostavljanju narodne vlasti na oslobođenoj slovenačkoj teritoriji, koja je obuhvatala velike delove Ljubljanske pokrajine (Dolenjsku, Suhu krajino, področje Kočevja, delove Notranjske). Data je Izjava Glavnog Poveljstva slovenskih partizanskih čet (Glavnog štaba slovenačkih partizanskih odreda), doneta odluka o dodeljivanju zemlje iseljenih Kočevca na oslobođenoj slovenačkoj zemlji, odredbe Glavnog štaba da se stavljaju van zakona svi pripadnici Bele garde, kao kvislinške formacije u službi Italijana. Osnivanjem prvih narodnooslobodilačkih odbora počeo je proces odvajanja OF od organa vlasti. Izvršni odbor OF doneo je 27. juna 1942. odluku da se formira Privremeno narodnooslobodilačko veće (Narodnoosvobodilni svet) koje bi posle Slovenačkog NOO bilo najviši izvršni organ vlasti (faktički vlada). Italijanska ofanziva je presekla ovu inicijativu. Ipak je Veće formirano i imenovani poverenici za pojedine resore. E. Kardelj se nalazio na čelu resora za veze sa jugoslovenskim narodima. Posle nekoliko sednica održanih u julu 1942. Veće je prestalo da radi.

se na dan izbora nalaze u svom mjestu ili na položaju. Partizani na položaju, koji su iz jednog mjesta, odnosno opštine, glasače na svom zboru i rezultat glasanja poslati nadležnoj komandi mjesta. Oni moraju biti blagovremeno obaviješteni o danu izbora. Rezultat izbora u mjestu iz kojega se partizani nalaze na položaju neće se objaviti prije no što se uzme u obzir i glasanje partizana na frontu. Dok su na vojnoj dužnosti oni ne mogu vršiti dužnost članova odbora, ali treba omogućiti, ako to dozvoljavaju uslovi borbe, da dolaze na plenum sreskih i okružnih NOO-a kao delegati svojih bataljona i odreda.

7. — Seoski NOO sastavljen je od tri do pet lica, opštinski od pet do sedam lica. Sreski NOO može imati do trideset članova, a isto lako i okružni NOO.

8. — Jedino mjerilo po kojem će se birati članovi NOO-a jeste da je poznat kao odan i vjeran Narodnooslobodilačkoj borbi i kao nepomirljiv neprijatelj okupatora i njegovih slugu.

Opštinski NOO bira se na opštem zboru svih glasača dotične opštine, najdalje 8 dana poslije seoskih i gradskih izbora.

9. — Seoski narodni povjerenici, seoski NOO-i i gradski NOO-i vrše sve dužnosti navedene u odeljku o zadacima NOO-a. Oni su neposredno potčinjeni opštinskom NOO-u a preko ovog sreskom i okružnom NOO-u, od kojih dobijaju uputstva za rad i pod čijom kontrolom rade. Opštinski NOO-i dužni su podnositi redovne izvještaje o svom radu sreskom NOO-u a ovaj okružnom.

10. — Seoski i opštinski NOO-i mogu imati do sedam članova, a najmanje tri. Gradski NOO-i imaju najmanje 7 članova a broj se određuje prema veličini mjesta. Ako se radi o većem gradu, ovaj će se podijeliti na rejone koji će imati rejonske odbore potčinjene gradskom, čiji plenum sačinjavaju.

11. — Čim se u opštini ili grupi sela izabere opštinski NOO, održaće se sreska konferencija, na koju dolaze delegati (izaslanici) svih opština, koji se biraju naporedo sa opštinskim odborima i koji sačinjavaju plenum sreskog odbora. Puna sjednica (plenum) sreskog NOO-a jeste najstarija građanska vlast u srezu i ima svoje sjedište u sreskom mjestu, ako je ono oslobođeno, ili u drugom, ako sresko mjesto nije oslobođeno. Izvjesni oslobođeni djelovi drugih srezova, koji još nijesu u cjelini oslobođeni, mogu se privremeno priključiti izvjesnom oslobođenom srezu.

12. — U sreski NOO treba da budu izabrani izaslanici iz svih opština toga sreza, ali u sjedištu sreza mora stalno biti nekoliko članova (najmanje tri) koji će kao uži odbor vršiti redovne poslove, dok će se puna sjednica održavati s vremena na vrijeme i odlučivati o svim važnijim pitanjima. Sreski NOO bira svoj uži odbor iz svoje sredine, Na plenarnim sjednicama uži odbor podnosi izvještaj o svom radu i dobija upute za dalji rad. Ako plenum nije zadovoljan radom nekog člana ili cijelog užeg odbora, može ga smijeniti i odrediti iz svoje sredine druge ljude u uži odbor. Uži odbor pozivaće redom po jednog člana plenuma na rad sa njim. Uži odbor mora imati najmanje tri lica.

Izaslanike, odnosno članove sreskog plenuma bira narod na opštinskom zboru vodeći računa da svaka opština bude jednako zastupljena. ..

13. — Svi opštinski NOO-i održavaju stalnu vezu sa sreskim MOO-om i njemu su podređeni, tako da od njega dobijaju uputstva za svoj rad, njemu podnose izvještaje, polažu mu račun o svom radu i stoje pod njegovom kontrolom.

14. — Birani na demokratski način, NOO-i moraju i u svom radu ostati demokratski organi narodne vlasti. Zbog toga su opštinski, seoski i gradski NOO-i kao i povjerenici dužni da s vremena na vrijeme sazivaju zborove seljana ili građana svoje opštine, sela ili grada, na kojima će podnositi izvještaje o svom radu i raspravljati s narodom o važnijim pitanjima, kako bi u cijelom radu odbora došla što potpunije do izražaja volja naroda. NOO-i zavise od povjerenja naroda koji može pojedine članove pa i cijeli NOO smijeniti, ako smatra da nije zaslužan povjerenja ili da nije sposoban za rad, pa izabрати drugi odbor. Da bi se održao zbor za izbor novog odbora, seoskog ili opštinskog, ili seoskog povjerenika, potrebno je da to zahtijeva bar jedna trećina birača toga odbora. Vanredna sres'ka konferencija za izbor novog sreskog NOO-a na mjesto smijenjenoga može se sazvati na zahtjev najmanje jedne četvrtine svih opština. Zahtjev za smjenjivanje ma kojeg odbora mora biti u vezi sa jednim ili više važnijih pitanja po kojima narod ne odobrava rad odbora.

15. — Svi NOO-i i povjerenici biraju se za šest mjeseci, poslije kog roka se vrše novi redovni izbori.

16. — Na području sa kojega se mobilise jedan partizanski odred bira se okružni NOO kao najstarija građanska vlast u okrugu. On ima sjedište u istom mjestu gdje je i komanda toga područja. Okružni NOO-i biraju se na okružnoj konferenciji na koju dolaze delegati svih srezova dotičnog okruga i delegati odreda, odnosno brigada. . .⁶

Zbornik NOR, tom II, knj. 6, 15—27.

TITO — KOMINTERNI

18. septembra 1942.

Podizanje pretstavništva jugoslovenske vlade u Moskvi na stepen ambasade učinila je na sve rodoljube u Jugoslaviji, a naročito u redovima naše vojske, težak utisak. Utoliko pre što je to učinjeno u vreme kada izdajnička jugoslovenska vlada otvoreno saraduje sa okupatorom, nagrađuje one dželate koji su ogrezli u narodnoj krvi, a protiv koje mi sada vodimo borbu na život i smrt isto onako kao i protiv okupatora. Jugoslovenska vlada je juče demonstrativno i otvoreno nagradila popa Perišića, Đujića i mnoge druge crnogorske, hercegovačke, bosanske i druge četničke dželate.

Time se naša Narodnooslobodilačka borba veoma otežava. Svi kolebljivi elementi i otvoreni neprijatelji naše borbe smatraju da to nije priznanje naše narodne borbe od strane sovjetske vlade, već da je to

⁶ Naredba je prihvaćena na sastanku Politbiroa u Oštrelju početkom septembra 1942. Za razliku od Fočanskih propisa, Septembarski propisi razrađuju odredbe o izborima, zborovima birača, smenjivanju odbornika, rekviziciji. U strukturi narodnooslobodilačkih odbora predviđaju se okružni NO odbori. Bitna novina je u tome što se sada NOO tretiraju kao stalni organi vlasti. Očigledno je da je rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta novom kvalifikacijom htelo da podigne NOO na nivo trajnih organa.

priznanje politike jugoslovenske vlade u Londonu. Zar ništa nije moguće da se učini da bi sovjetska vlada bila bolje informisana o izdajničkoj ulozi jugoslovenske vlade i onim nadčovečanskim mukama i teš kočama naših naroda koji se bore protiv okupatora, četnika, ustaša itd.? Zar vi nama ne vjerujete ono što vam svakodnevno javljamo? Nas sa svih strana pitaju šta to znači, a kako da mi to objasnimo? U redovima naših boraca počinje da se oseća već malodušnost. To može imati užasne posledice za čitavu našu borbu

Podvlačimo: jugoslovenska vlada saraduje sa Italijanima otvoreno, a sa Nmcima maskirano. Ona je izdajnička prema našem narodu i prema Sovjetskom Savezu. Mi smo uvereni da i Intelidens servis pomaže takvu politiku.⁷

V. Dedijer, *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*, 2, Rijeka—Zagreb, 1981, 1026.

PISMO J. B. TITA CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE ALBANIJE

22. septembra 1942.

... Kao što vidite Kominternu je pred vas postavila dvije konkretne tačke dnevnog reda — stvaranje čvrstog rukovodstva KP Albanije i pitanje nacionalno-oslobodilačke borbe u Albaniji. Mi bi dodali samo još jednu tačku po kojoj bi vi mogli da se na vašoj konferenciji pozabavite, a to je organizaciono pitanje KP Albanije, u kome treba naročito temeljito razraditi pitanje jedinstva i čišćenje KP Albanije.

... Osnovna slabost, kao što i sami navodite u vašim rezolucijama, jeste slaba povezanost i rad vaše Partije sa seljacima. I baš ta slabost jeste najveća smetnja za uspješno savladavanje tako velike zadaće kao što je pitanje oružane borbe protiv okupatora. Najbrojniji i najglavniji elemenat vaših oružanih jedinica mogu biti samo seljaci, jer vi nemate krupnih industrijskih radničkih centara. Baš zato neprekidan i uporan rad vaše Partije među seljacima jeste neophodan uslov da vi sa uspie-

⁷ Titova depeša Kominterni skreće pažnju na nesporazume između rukovodstva narodnooslobodilačkog pokreta i sovjetske vlade, koji izražavaju nesklad između težnji SSSR-a da posredstvom Kominterne kontroliše spoljnu politiku svih pokreta koji su se nalazili pod njenim uticajem i revolucionarnog subjekta koji je u postojećim odnosima prećutno podrazumevao ravnopravne odnose. I Tito s gorčinom govori o podizanju poslanstva (Kraljevine Jugoslavije i SSSR-a) na nivo ambasada, iako je bilo očigledno da Jugoslovenska vlada u izbeglištvu pod predr sedništvo S. Jovanovića (u kojoj se od januara 1942. u svojstvu ministra vojske i mornarice nalazio i Draža Mihailović) podržava četničku kolaboraciju sa okupatorom i četničko izazivanje građanskog rata. Stvorena je paradoksalna situacija, valjda nepoznata u istoriji drugog svetskog rata, da ministar savezničke vlade pomaže borbu okupatora protiv autentične antifašističke snage koja je pomagala ratni napor saveznika. Kominternu je s rezervom i ovom prilikom prihvatila informacije KPI o Mihailovićevoj kolaboraciji, opterećena potrebom Sovjetskog Saveza da održi dobre odnose sa Velikom Britanijom, koja je podržavala emigrantsku vladu i D. Mihailovića.

Kraljevska jugoslovenska vlada je saopštila da podizanje diplomatskih predstavništava na rang ambasade doživljuje kao „još jedno javno priznanje za ratni napor i velike žrtve našeg naroda i naše zemlje u sadašnjoj borbi koja se vodi za slobodu čoveka i naroda“... „Ovaj predlog došao je iz Moskve kao dokaz srdačnih odnosa i saradnje u sadašnjoj ratnoj borbi, koji odnosi i koja saradnja postoje između Sovjetske Rusije i Kraljevine Jugoslavije.“ (Prema: *Zbirka dokumenata o spoljnoj politici Jugoslavije 1941—1945*, priredio: B. Popović, u rukopisu)

horn organizujete i rukovodite nacionalnooslobodilačkom borbom u Albaniji.

Pri organizaciji vaših oružanih partizanskih odreda u kojima će biti pretežno seljaci, morate strogo paziti na sektaške pojave sa strane pojedinih rukovodećih ljudi, a nasuprot tome postaviti tu organizaciju i nacionalno-oslobodilačku borbu na najširu bazu, okupljajući sve rodoljubive elemente. Partizanski odredi nisu kao što ste se vi na jednom mjestu izrazili, oružana sila Partije, već su oni oružana sila albanskog naroda, odnosno Narodno-oslobodilačka vojska, čija je prvenstvena zadaća oslobođenje albanskog naroda ispod okupatorskog jarma. . .

Iz materijala koji vam šaljemo vi ćete se podrobnije upoznati sa strukturom naše narodno oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske i mi vam preporučujemo da se poslužite našim šesnaestomjesečnim iskustvom koje je dalo veoma velike rezultate u našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Nastojte da stupite u vezu sa predstavnicima raznih građanskih grupa i struja i stvorite s njima zajedno Nacionalno-oslobodilački front Albanije.

Jedno od vrlo važnih pitanja u nacionalno-oslobodilačkoj borbi jeste pitanje organizacije narodne vlasti. Treba da stvarate nacionalno-oslobodilačke odbore kao organe vlasti po svim mjestima neoslobođene i oslobođene teritorije. Iz materijala koji vam šaljemo vi ćete videti ogromnu važnost i zadatke takvih nacionalno-oslobodilačkih odbora u nacionalno-oslobodilačkoj borbi.

... U slučaju da se partizanski pokret u Albaniji raširi i poprими /eće razmjere, mi ćemo nastojati da vam pošaljemo nekoliko iskusnih comandanata koji su stekli bogato i dragocjeno iskustvo u dosadašnjim torbama...

Rezolucija koju ćete izraditi na konferenciji treba da bude što craća i preciznija. Pošaljite je odmah nama da bi je mogli što prije otpremiti Kominterni. Isto tako nam pošaljite karakteristiku novih članova ČK sa njihovim šifriranim imenima, što je takođe potrebno da dostavimo Kominterni.

O situaciji kod nas obavjestiće vas usmeno drug delegat koji je mao dosta prilika da vidi naše uspjehe i našu borbu.. .⁸

LCKSKJ, Dok. br. 4829; *Bela knjiga*, 107—109.

⁸ Pismo je u Albaniju doneo Dušan Mugoša („Duć”), koji je od 1941. radio ao instruktor CK KPJ u Albaniji, zajedno sa Miladinom Popovićem, nakon nje-Dvog oslobođenja iz jednog albanskog logora. Mugoša se u leto 1942. našao u sdištu Vrhovnog štaba u Bosanskoj krajini, upoznavajući se sa iskustvom organizacije NOVJ, narodne vlasti i uopšte organizacije života na oslobođenim teritorijama Jugoslavije. Mugoša i Popović su doprineli stvaranju KP Albanije iz komunističkih grupa koje su bile ogrezle u frakcijskim borbama. Pored ove dvojice, banskim komunistima u organizaciji narodnooslobodilačke borbe pomagali su i lažo Jovanović i Svetozar Vukmanović Tempo. Albanska narodnooslobodilačka orba, kao oblik revolucionarnog prevrata u uslovima drugog svetskog rata, imala : podršku i inspiraciju u narodnooslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije i njene ikovodeće snage KPJ. U prvoj fazi ova se pomoć ogledala u slanju pomenutih instruktora, proučavanju iskustava analizom partijske štampe („Proleter”), slušaju emisija radio-stanice „Slobodna Jugoslavija”. U pamfletističkoj literaturi albaniog karaktera, uglavnom iz pera Envera Hodže, ova se inspiracija i pomoć danas >ezvređuju, isticanjem vlastitih originalnih rešenja koja su navodno prethodila [goslovenskom iskustvu. Sa tog stanovišta naročito je instruktivna Hodžina iskvilva „Titoisti”, objavljena 1982.

PROGLAS PRVOG KONGRESA PARTIZANSKIH LEKARA
ENGLESKIM I AMERIČKIM LEKARIMA

Bosanski Petrovac, 27. septembra 1942.

Lekari Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije šalju sa svog prvog kongresa, održanog od 25. do 27. septembra 1942. godine, na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije, tople kolegijalne pozdrave savezničkim engleskim i američkim ljekarima.

Kad su naši narodi digli oružje protiv morskog osvajača, mi partizanski ljekari našli smo se zajedno sa svojim narodima da im budemo od pomoći u najtežim trenucima njihove istorije. U toj teškoj borbi partizanski sanitet imao je mnogo dragocjenih žrtava. Zvjerski okupator i njegove krvoločne slugе, ustaše i četnici Koste Pećanca i Draže Mihailovića, mučili su, ubijali, klali i vješali nezaštićene ljekare, bolničare, bolničarke, pa čak i ranjenike. Uprkos svim tim zvjerstvima i žrtvama koje smo podnijeli, mi smo spremni da nepošteditno nastavimo borbu, pa, po potrebi, da damo i svoje živote u svetom ratu protiv divljačkog i mračnjačkog fašizma, do njegovog konačnog sloma.

Uvjereni smo da ćete, kao humani i napredni radnici, učiniti sve da se ovo besomučno klanje naroda što prije dokrajči i da se što prije cio napredni svijet, oslobodi fašističke kuge.

ŽIVJELO JEDINSTVO SVIH SLOBODOLJUBIVIH NARODA U
BORBI PROTIV FAŠIZMA!

ŽIVJELI NAŠI SAVEZNICI SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I
AMERIKA!

ŽIVIO SANITET SAVEZNIČKIH ZEMALJA ENGLESKE I AME-
RIKE!

Sekretar
Krešimir Majer
Milorad Pavlović
AVII, Reg. br. 21—2, k. 4.

Predsjednik
Dr S. Milošević⁸³

TELEGRAM TITA — KOMINTERNI

12. novembra 1942.

... Mi sada formiramo nešto kao vladu, a zvaće se: Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije. U Komitetu će biti zastupljene sve nacionalnosti Jugoslavije i razne bivše partije.

^{8a} Tito je 27. septembra 1942. preneo IK KI Proglas prvog kongresa lekara koji je održan u Bosanskom Petrovcu 25—27. septembra 1942. godine. Partizanski kongres lekara je usvojio Statut sanitetske službe NOV i POJ. U ovom proglasu kaže se da partizanski lekari šalju „bratskim sovjetskim ljekarima i cjelokupnom sovjetskom sanitetu svoje plamene drugarske pozdrave. Sadašnji partizanski ljekari trudili su se, i pored najvećih teškoća koje su im pravili reakcionarni jugoslovenski režimi, da upoznaju tekovine sovjetske medicine. Oni su sa divljenjem pratili gigantski napredak koji je, kako u pogledu medicinske nauke tako i u pogledu podizanja zdravstvenog stanja naroda, postigao Sovjetski Savez." (AVII, k. 4, reg. br. 18/2) ,

Predsednik Komiteta biće dr Ivan Ribar, predsednik Ustavotvorne skupštine 1920. godine i rukovodilac demokratske levice. Komitet će ovih dana izdati proglas narodima Jugoslavije.⁹
ACKSKJ, Fond CK KPJ — KI, 1942/269.

POZIV VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE NA ZASEDANJE AVNOJ-a

20. novembra 1942.

... Vrhovni štab uzeo je zato na sebe inicijativu da sazove skupštinu istaknutih boraca i rodoljuba koji su od početka nesebično i požrtvovano učestvovali u narodnooslobodilačkoj borbi u cilju održavanja Veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Veća narodnih poverenika kao najviše narodne vlasti u Jugoslaviji. . .

Prvo i Drugo zasedanje AVNOJ-a, Zagreb, 1963, 67.

PROJEKT UREDBE O USTROJSTVU VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE I VIJEĆA NARODNIH POVJERENIKA

Novembra 1942.

1. Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije jeste najviša zakonodavna, izvršna i sudska vlast u Jugoslaviji. U Vijeću su zastupljeni svi narodi Jugoslavije.

2. Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije bira iz svoje sredine predsjednika, tri potpredsjednika i Vijeća Narodnih Povjerenika.

3. Predsjedništvo Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije rukovodi Vijećem, saziva njegove sjednice i sjednice Vijeća Narodnih Povjerenika, priprema dnevni red za njihove sjednice, predsjedava na njima i koordinira rad pojedinih povjerenštava. Predsjedništvo predstavlja Vijeće Narodnog Oslobođenja u javnosti.

4. Za vođenje poslova Vijeće Narodnih Povjerenika dijeli se na sedam povjerenštava:

- Narodno povjereništvo za unutrašnje poslove
- Narodno povjereništvo za privredu i finansije
- Narodno povjereništvo za socijalno staranje
- Narodno povjereništvo za zdravlje
- Narodno povjereništvo za prosvjetu

⁹ Poznato je da se rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta trudilo da na slobodnu teritoriju izade što više uglednijih političara i javnih radnika uoči konstituisanja najvišeg organa narodnooslobodilačkog pokreta. Na slobodnu teritoriju došao je dr Ivan Ribar; pozivu NOP-a odazvao se i Nuriya Pozderac, kraljevski senator. Preko rukovodstva Srbije na slobodnu teritoriju je pozivan i Dragoljub Jovanović, generalni sekretar Narodne seljačke stranke. No on nije želeo da napusti svoje sklonište u Beogradu, gde je mislio da sačeka dok ne vidi kojoj će interesnoj sferi na kraju rata pripasti Jugoslavija. Jovanović je, inače, oduvek bio nepoverljiv prema KPJ. On je svakoj političkoj akciji prilazio sa staništa očuvanja individualiteta svoje stranke i deobe vlasti. Postoje svedočanstva da je J. B. Tito pozivao na slobodnu teritoriju poznatog vajara Antuna Augustinčića i književnika Miroslava Krležu. Tim povodom pisao je CK KPH da se NOP nalazi neposredno pred stvaranjem Narodnog Oslobodilačkog Vijeća za Jugoslaviju i Narodnooslobodilačkog Vijeća za Hrvatsku. Augustinčić je došao na oslobođenu teritoriju 1943, kao i pesnici Vladimir Nazor i Ivan Goran Kovačić.

Narodno povjereništvo za propagandu

Narodno povjereništvo za vjere.

5. Vijeće Narodnih Povjerenika radi po odlukama i uputstvima plenarnih sjednica Vijeća Narodnog Oslobođenja, koje ovlašćuje Vijeće Narodnih Povjerenika da donosi uredbe koje naknadno podnosi na potvrdu sjednicama Vijeća Narodnog Oslobođenja. Narodni povjerenici odgovorni su za svoj rad Vijeću Narodnog Oslobođenja kome podnose izvještaj o svom radu.

6. Narodni povjerenici rade po odlukama redovnih i vanrednih Vijeća Narodnih Povjerenika. . .

9. Zastava Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije jeste jugoslovenska trobojka s petokrakom zvijezdom na srednjem polju. Svakoj naciji slobodno je nositi i isticati svoju nacionalnu zastavu. Zabranjuje se isticanje zastava neprijateljskih država, kao i fašističkih, ustaških i četničkih. . .³⁰

ACKSKJ, Beograd, AVNOJ, br. 16a, kut. 1.

TELEGRAM KOMINTERNE POVODOM PRVOG
ZASEDANJA AVNOJ-a CK KPJ

Novembra 1942.

Stvaranje Narodnog komiteta oslobođenja Jugoslavije veoma je potrebno i izvanredno važno. Dajte obavezno tome komitetu opštenacionalni jugoslovenski i opšepartijski antifašistički karakter, kako po njegovom kadrovskom sastavu tako i po njegovom akcionom programu. Nemojte gledati na taj komitet kao na nešto što predstavlja vladu, već kao na politički organ Narodno-oslobodilačke borbe.

II

Nemojte ga suprotstavljati Jugoslovenskoj vladi u Londonu. U ovoj etapi ne postavljajte (pokrećite) pitanje o ukidanju monarhije. Ne postavljajte (ističite) parolu republike. Pitanje o režimu u Jugoslaviji, ĩako sami shvatate, rešavaće se posle poraza italijansko-nemačke koalicije i posle oslobođenja zemlje od okupatora.¹¹
ACKSKJ, Fond CK KPJ — KI, 1942/289.

¹⁰ Iz Veća narodnog oslobođenja Jugoslavije trebalo je da proizide Veće narodnih poverenika kao vlada. Nacrte su radili Veselin Masleša i Moša Pijade. Međutim, na intervenciju Kominterne telo je moglo imati samo svojstvo političkog organa narodnooslobodilačke borbe. Sovjetska vlada je u vreme odsudnih bitaka na obali Volge, kod Staljingrada, bila zainteresovana za dobre odnose sa Velikom Britanijom i SAD, ne želeći da ih kvari pogoršanjem odnosa sa izbegličkom vladom Kraljevine Jugoslavije.

No i ovaj pokret nije predviđao dva čvorna resora: spoljnih poslova i narodne odbrane (vojske).

¹¹ Kao i u prvooj depeši posle napada Nemačke na SSSR, tako je Kominter-na i sada skretala pažnju da će se pitanje režima u Jugoslaviji rešavati posle rata. Na snazi je i dalje zadržana koncepcija o „dve etape“, nasuprot KPJ koja je prećutno sprovodila politiku i strategiju jedinstvenog narodnooslobodilačkog i revolucionarnog procesa, ali bez rizikovanja čeonih sukoba sa Kominternom i nominalnog označavanja suštine problema.

27. novembra 1942.

7) Ogromni razmah narodnooslobodilačke borbe, visoki stupanj na koji se ispela naša borba, mnogobrojni i sve složeniji zadaci koji se na tom stupnju borbe nameću svima nama, zahtevaju stvaranje jednog tela koje će još više i bolje ujedinjavati velike narodne napore za konačnu pobedu. Zbog toga predstavnici sviju zemalja Jugoslavije okupljeni u slobodnom Bihaću odlučuju da se konstituišu u Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije kao najviši politički izraz stvorenog čvrstog jedinstva naroda Jugoslavije, izraz njihove nesalomljive volje za pobedu nad okupatorima i svima njihovim slugama i pomagačima kao telo koje će još više razviti i ujediniti napore narodnooslobodilačkih odbora i svih drugih narodnih masovnih antifašističkih organizacija u oslobođenim i još neoslobođenim delovima naše zemlje.

8) U Antifašističkom veću narodnog oslobođenja okupljeni su predstavnici svih narodnosti, veća i antifašističkih političkih partija i grupa, koji su se na delu pokazali verni i odani narodu, koji su izdržali sva iskušenja teške borbe za narodno oslobođenje. Antifašističko veće narodnog oslobođenja i iz njegove sredine izabrani Izvršni odbor, stajće pored Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, kao vrhovnog vojničkog rukovodioca narodnooslobodilačke borbe, na čelu te borbe kao njeno političko predstavništvo.

9) Osnovni zadatak Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije biće dalje razvijanje jedinstvenosti napora svih naroda Jugoslavije za izvojevanje konačnog oslobođenja za sve njih i za stvaranje uslova za punu njihovu slobodu i ravnopravnost, u oslobođenoj bratskoj zajednici, koju niko neće moći razoriti jer će se iskovati u ognju zajedničke borbe. U tom cilju Antifašističko veće narodnog oslobođenja trudiće se da još više razvije i utvrdi već ostvareno jedinstvo pozadine i fronta, da Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi budu dostojno snabdeveni. Veće će se truditi da razvije i učvrsti narodnooslobodilačke odbore i pomogne sve ostale narodne masovne antifašističke organizacije, da obezbedi što uži kontakt između naroda i narodnooslobodilačkih odbora, da učvrsti ličnu i imovnu sigurnost, da podigne prosvetni nivo stanovništva, da organizuje socijalno staranje i zdravstvenu službu, jednom reči, Veće će uložiti sav trud da u ovim teškim danima oslobodilačkog rata kada sve nas očekuju najveći napori, organizuje što je moguće bolje našu pozadinu za uspešnu borbu protiv fašističkih osvajača i time doprinese konačnoj pobedi naše pravedne stvari.

10) Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije izabraće iz svoje sredine Izvršni odbor s predsednikom i tri potpredsednika i uputiće sa ovog zasedanja svoj proglas narodima Jugoslavije i njihovim hrabrim borcima...

Prvo i Drugo zasedanje AVNOJ-a, Zagreb, 1963, 53—59.

27. novembra 1942.

1. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije jeste opštenacionalno i opštopartijsko predstavništvo narodnooslobodilačke borbe u Jugoslaviji. Oslanjajući se na narodnooslobodilačke odbore i sve ostale masovne narodne antifašističke organizacije, parti(j)ske i vanparti(j)ske, Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja ima za zadatak da do krajnjih granica ujedini napore rodoljubivih antifašističkih snaga svih naroda i svih društvenih slojeva u Jugoslaviji u njihovoj zajedničkoj borbi za konačno oslobođenje ispod fašističkog ropstva, za uništenje svih narodnih neprijatelja i za stvaranje uslova za bolju i srećniju budućnost naših naroda u slobodnoj bratskoj zajednici.

Zato Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije sastavljaju predstavnici svih naroda i svih političkih stranaka i grupa koji su aktivno učestvovali i učestvuju u narodnooslobodilačkoj borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih njihovih izdajničkih slugu i poma-gača.

2. Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije bira iz svoje sredine predsjednika, tri potpredsjednika i Izvršni odbor za vođenje redovnih poslova.

3. Predsjedništvo Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije rukovodi Vijećem, saziva njegove sjednice i sjednice Izvršnog odbora, priprema dnevni red za njihove sjednice, predsjedava na njima i koordinira rad pojedinih odsjeka Izvršnog odbora. Predsjedništvo zastupa Vijeće u javnosti.

4. Za vođenje tekućih poslova, neophodnih za izvršenje zadataka narodnooslobodilačke borbe na današnjem visokom stupnju njenog razvitka, Izvršni odbor podijeliće se na odsjeke, a svakom odsjeku stajaće na čelu jedan član Izvršnog odbora.

5. Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije radi po odlukama i uputstvima plenarnih sjednica Vijeća, kojem odgovara za svoj rad, te mu podnosi izvještaje o svome radu kao i svoje odluke na naknadno odobrenje.

6. Izvršni odbor pretresa na svojim sjednicama poslove pojedinih odsjeka koji sprovode njegove odluke.

Prelazno naređenje. — Ovlašćuje se Izvršni odbor da preduzme korake da se Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije što prije proširi većim brojem narodnih predstavnika iz svih zemalja Jugoslavije koji će biti delegirani od naroda svoga kraja.

Ovlašćuje se Izvršni odbor da pripremi izborni red po kojem će narod, čim za to budu ostvareni potrebni uslovi, na slobodnim demokratskim izborima birati članove Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Ova Rezolucija stupa na snagu današnjim danom.¹²

Isto, 53—59.

¹² Konstitutivne odluke o osnivanju i organizaciji AVNOJ-a doneli su delegati koje je na zasjedanje pozvao Vrhovni komandant NOVJ. Osnivačkoj sednici nisu prisustvovali delegati Slovenije i Makedonije. Srbiju je predstavljala delegacija iz vojnih jedinica. Među delegatima se nalazilo i nekoliko predratnih političara, koji su, sem Ivana Ribara, bili manje poznati u širim jugoslovenskim okvirima, iako su viš svojim užim zavičajnim krajevima bili popularni (Nurija Pozde-

Decembra 1942.

Iz tehničkih razloga predstavnici Osvobodilne fronte nisu mogli a prisustvuju Ustavotvornoj skupštini Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, koja je održana u bosanskom gradu Bihaću 26. 27. novembra ove godine. Međutim, bez obzira na to, Izvršni odbor >F u celosti saglasan je sa opštim smernicama ove Skupštine te će skoro odrediti svoje delegate za Izvršni odbor Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije kao i za njegovo Predsedništvo.

Ustavotvorna skupština Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije predstavlja vrlo važnu prekretnicu u životu i saziću nada Jugoslavije. .. U Bihaću su zacrtane osnovne linije nove demokratske Jugoslavije, narodne Jugoslavije, domovine slobodnih i jednako ravnih naroda.

U tu novu Jugoslaviju slovenački narod neće stupiti kao godine 518, kao narod bez zasluga i prava, kao narod kome su drugi kovali jegovu sudbinu i ustav. Slovenački narod svojom borbom i svojim tvarna doprineo je zajedničkom oslobođenju toliko kao retko koji irod it Evropi. U novoj Jugoslaviji biće zato slobodna i ujedinjena ovenija. Od Trsta do Spilja, od :Kupe do Celovca ulaziće (sa) svim lim pravima, koja će joj omogućavati da će na njenom tlu gospodariti dino slovenački narod sam.
to, 312—313.

.598

J. B. TITO — NACIONALNO PITANJE U JUGOSLAVIJI U SVJETLOSTI NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE

Decembra 1942.

.. Današnja Narodnooslobodilačka borba i nacionalno pitanje u goslaviji nerazdvojno su vezani. Naša Narodnooslobodilačka borba ; bi bila tako uporna i tako uspješna, kada narodi Jugoslavije ne bi u o j vdjeli, osim pobjede nad fašizmom, i pobjedu nad onim što je lo za prošlih režima, pobjedu nad onima koji su ugnjetavali i teže ljem ugnjetavanju naroda Jugoslavije. Riječ narodnooslobodilačka rba — bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi, im opštejugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki rod posebice, tj. kada ona ne bi, osim oslobođenja Jugoslavije, zna- a u isto vrijeme i oslobođenje Hrvata, Slovenaca, Srba, Makedonaca, nauta, muslimana itd., kada Narodnooslobodilačka borba ne bi imala sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svim nalima Jugoslavije. U tome i jeste suština Narodnooslobodilačke borbe.

Današnja Narodnooslobodilačka borba ne bi se mogla završiti po- ; dom nad okupatorima i njihovim slugama, ako u toj borbi ne bi bilo rodnog jedinstva, ako u redovima Narodnooslobodilačke vojske i par- anskih odreda Jugoslavije ne bi učestvovali Srbi, Hrvati, Slovenci, iogorci, Makedonci i muslimani. Potpuno oslobođenje svakog naro-

— Jugoslovenska muslimanska organizacija. Mile Peruničić — Demokratska mka, nekoliko lokalnih prvaka HSS — Pavao Krce i Florijan bućic, Mojan ović u Savezu zemljoradnika).

da posebice ne bi se moglo postići, ako on ne bi sada već uzeo pušku u ruku i pošao u borbu za zajedničku pobjedu svih naroda Jugoslavije nad svim neprijateljima naroda.

. . . Moram ovdje podvući činjenicu da se u redovima naše Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, od samog početka pa do danas, nalaze u ogromnoj većini baš Srbi, umjesto da to bude obratno. Baš srpski, crnogorski, bosanski i lički partizani i brigade koje su bile sastavljene gotovo isključivo od Srba, vodile su i danas vode nemilosrdnu borbu ne samo protiv okupatora već i protiv četnika Draže Mihailovića i ostalih neprijatelja ugnjetenih naroda. Šta to dokazuje? To dokazuje da svi narodi Jugoslavije, koji su u prošlosti bili ugnjetavani od velikosrpskih hegemonista, imaju svog najboljeg i najdoslednijeg saveznika u srpskom narodu. Srpski je narod dao i još uvijek daje najveći doprinos u krvi u borbi protiv okupatora i njegovih izdajničkih slugu, ne samo Pavelića, Nedića, Pećanca, nego i protiv Draže Mihailovića i njegovih četnika, za punu slobodu i nezavisnost svih naroda Jugoslavije. Srpski narod ne želi da se povрати ono staro, kao što to ne žele ni Hrvati, ni Slovenci, ni Makedonci, ni Crnogorci, ni muslimani. Srpski narod vrlo dobro zna zbog čega je došlo do nacionalne tragedije, ko je glavni krivac, i zato se on tako herojski bori i prezire svoje domaće izdajnike. Stoga je sveta dužnost svih ostalih naroda Jugoslavije da bar isto toliko, ako ne i više, učestvuju zajedno sa srpskim narodom u ovom velikom Oslobođilačkom ratu, protiv okupatora i svih njegovih slugu..¹³

J. B. Tito, *Govori i članci*, Zagreb, 1959, 124—134.

¹³ Titov članak dolazi da bliže razradi nacionalnu politiku narodnooslobodilačkog pokreta, neposredno posle osnivačkog sastanka AVNOJ-a. Titova analizi nije mogla da ne uoči neravnomernost narodnooslobodilačke borbe, što je zakon svake revolucije. Otuda je on za „svetu dužnost“ označio da i ostali narodi Jugoslavije, ako ne i više, učestvuju zajedno sa srpskim narodom u „velikom oslobodilačkom ratu“. Razmah narodnooslobodilačke borbe i širenje slobodne teritorije u krajevima gde je živeo mešovito stanovništvo uticali su da dođe do jače diferencijacije protiv Mačeka, a za narodnooslobodilački pokret, kao i među Muslimanima, što će se naročito izraziti u toku 1943. i 1944. godine. Misleći na pomenutu neravnomernost narodnooslobodilačke borbe, i V. Bakarić je isticao da je u vreme prvog zasedanja narodnooslobodilački pokret bio „srpski pokret“, naglašavajući time da proces među Hrvatima još nije bio uhvatio maha, ako izuzmemo srpske krajeve, Dalmaciju, Gorski kotar, Hrvatsko primorje, delove Slavonije. U Okružnici HSS iz septembra 1942. upućenoj pristašama stranke ističe se njena snaga i legitimnost vodstva oličena u V. Mačeku.

„... Već samim time, što je većina hrvatskog seljačkog naroda — as njom i liep dio radništva i građanstva — ostala uz ideju i načela Hrvatskog Seljačkog Pokreta, HSS je i danas premda na papiru raspuštena kao i ono za šestosjećanske diktature, glavni i najvažniji *politički* faktor (čimbenik) u političkom životu hrvatskog naroda. To danas priznaju i svi drugi, pa tako i Berlin te Rim i London te Amerika i Moskva.

... Ostajmo dakle na okupu, a jedini predsjednik Maček neka nas i dalje vodi...“ (F. Jelić-Butić, *Hrvatska seljačka stranka*, 302—304)